

ulkoministerien saatua neuvottelukokouksensa päätökseen Roomassa maanantaina; Tänä vuonna on velkaannuttu entistä enemmän, ja ennuste voi toteutua vain jos ulkomailta saadaan lainaa.

Nykyisen uudissanaston notkeutta ja monipuolisuutta vuoden 1876 suomalaiset varmaan ihailien ihmettelisivät. Sen käsittäminenkään tuskin tuottaisi heille mainittavia vaikeuksia: suomen johtopohjalta heille olisi jokseenkin selvää, mitä merkitsevät vaikkapa sellaiset sanat kuin *työllistää* tai (esim. verojen) *kertymä*. Mutta ymmällään he kai olisivat, kun näkisivät tällaisia sanoja tungetta- van paitsi mahdollisiin myös mahdotto- miin paikkoihin: *Rakennustyöt ovat työllis- täneet keskimäärin 35 työntekijää; Nyt noin 30 vuoden paikkeilla olevien naisten jälkeläis- kertymät tulevat olemaan keskimäärin 1,5—1,7 lasta naista kohden*. Jokainen kynämies, tottumatonkin, olisi nämä asiat varmasti jo vuonna 1876 pystynyt esittämään sel- vemmin: Rakennustöissä on ollut keski- määrin 35 henkeä; Nyt noin 30 vuoden ikäisillä naisilla tulee olemaan keskimää- rin 1,5—1,7 lasta.

Niitä tavallisia nykykielen johdoksia, joita vuoden 1876 kulttuurisuomi ei vielä tuntenut, on mm. *perinne*. Vielä vuosi- kymmeniä myöhemmin Knut Cannelinin ruotsalais-suomalainen sanakirja suomensi ruotsin *tradition*-sanan pelkästään erilai- silla yhdyssanoilla: perimätieto, perintä- taru, kansantaru, tarina, kansanmuisto, muistotieto, perintätapa (traditionsi), muisto- ja perintätieto. *Perinne* ilmaantui suomeen vasta 1920-luvulla, ja se vakiin- nutti pian paikkansa. Vakiintuivat myös sen johdokset: *perinteinen*, *perinteellinen*, viime aikoina lisäksi *perinteikäs*. 1870- luvun kielenkäyttäjät varmaan ilomielin hyväksyisivät tällaisen kehityksen.

Mutta yhtä varmaa ei ole, hyväksyisi- vätkö he sen, että »perinteinen» ja »pe- rinteisesti» ovat 1970-luvun suomessa muuttuneet muotihokemiksi, joita yhte- nään näkee vanhojen koettujen ilmaisu- keinojen sijalla: *Virkamatkasta maksetaan*

perinteinen matka- ja päiväraha; Näiltä ve- siltä on perinteisesti saatu runsaita sillisaaliita. Tuskin näin yksinkertaisissa asioissa tar- vitsee juhlavaa perinteen saattoa nähdä. Sata vuotta sitten — ja ehkä vielä kym- menen vuotta sitten — ne olisi osattu ilmaista tähän tapaan: Virkamatkasta maksetaan *tavanomainen* matka- ja päivä- raha; Näiltä vesiltä on *vanhastaan* saatu silliä runsaasti.

Menneseen viittaava »perinteisesti» on saanut tulevaan viittaavan muodikkaan vastakohdankin, sanan *jatkoissa*: *SAK on perinteisesti kuulunut näiden kahden työväen- puolueen valtakirjain ja tulee kuulumaan myös jatkoissa*. Tätä *jatkoissa*-sanaa olisivat esi- isämme varmaan kummeksuneet, niin kuin kummeksuvat monet aikalaisetkin. Eihän se ole muuta kuin sananmukainen käännös ruotsista (»i fortsättningen»), ja kaiken lisäksi tarpeeton ja monesti har- hauttava käännös. Suomi on vanhastaan tuntenut sellaiset sanat kuin *edelleen*, *vastedes*, *vastakin*, *myöhemmin*, eikä niissä luulisi nyt tai vastedeskään olevan syytä syrjimiseen.

Kielenhuollollemme on vuosisadan ai- kana kertynyt runsaasti perinteitä, vel- voittaviakin. Toisaalta tälle työlle on aihetta toivoa myös suotuisaa jatkoa. Niinpä joku voisi sanoa, että suomen kieltä on huollettu »perinteisesti» ja toi- votaan myös »jatkoissa» huollettavan. Mutta tämäkään asia tuskin himmentyy, jos se ilmaistaan kielen tavanomaisin va- roin: on huollettu *vanhastaan*, toivotaan *vastakin* huollettavan. Ja nyt niin kuin ennen tähän työhön tarvitaan kaikkien äidinkieltään ja sen viljelyä harrastavien kansalaisten tukea.

Terho Itkonen

Kompastelevaa rinnastusta

Niinkin yksinkertaisessa asiassa kuin rinnastuksen rakentamisessa on omat vai- keutensa. Seuraavat näytteet on poimittu

lyioppilasaineista.

Varsin usein kokelas tulee rikkoneeksi rinnastuksen tasamukaisuuden vaatimusta. Ei esimerkiksi pitäisi rinnastaa kahta adjektiivipredikatiivia, joista toinen on nominatiivissa, toinen partitiivissa: »Koulut ovat *kurjat* ja huonosti *hoidettuja*.» »On tärkeää, että tieto ympäröivästä maailmasta on *asiallista* ja myös mahdollisimman monivaihteisesti *esitetty*.» Joskus ei myöskään akkusatiivi- ja partitiivobjektin rinnastus tunnu hyvältä: »Säilömistä tehostamaan käytetään vahausta, joka estää ilman *pääsyn* ja homeen *muodostumista*.»

Partisiippirakenne ja sivulause eivät viihdy rinnakkain: »Jos lapsi tuntee olevansa *toivottu* ja *että* häntä rakastetaan, hän oppii itsekin rakastamaan.» Eivät myöskään substantiivi ja I infiniitti: »Tilojen *yhdistäminen* olisi tekniikan kehittyessä ainakin inhimillisempi ratkaisu kuin *työntää* pientilalliset harhailemaan Ruotsiin kielitaidottomina.» »Sisällissodan tarkoituksena oli neekeriorjuuden *lakkauttaminen* Pohjois-Amerikasta ja *suoda* neekereille samanarvoiset oikeudet kuin valkoisilla oli.»

Oma virhetyyppinsä on 2+1-rakenteisen rinnastuksen käsitteleminen 1+1+1-tyyppisenä siten, että konjunktiota käytetään vain viimeisessä välissä: »Köyhässäkin kodissa vanhemmat *pystyvät* tarjoamaan *rakkautta*, *hellyyttä* ja *voivat* osoittaa huomiota lapselleen.» Tässähän on rinnastettu kaksi lausetta (*pystyvät* — ja *voivat* —), ja edellisessä on kaksi rinnasteista objektia (*rakkautta* ja *hellyyttä*). Kuitenkin virke on rakennettu, kuin siinä olisi kolme tasaveroisesti rinnastettua jäsentä. Pitäisi ehdottomasti lisätä rinnasteisten objektien väliin *ja*: »— vanhemmat pystyvät tarjoamaan *rakkautta* ja *hellyyttä* ja *voivat* osoittaa huomiota lapselleen.» Samoin: »Millaista olisikaan kulkea metsässä, jossa ei kuuluisi lintujen *laulua*, siipien *suhinaa* eikä *näkyisi* yhtään elävää olentoa.» (P.o. — ei kuuluisi lintujen *laulua* eikä siipien *suhinaa* eikä *näkyisi* y. e. o.) Konjunktiota voi joskus vaihtaakin, esim. »[Tärkeitä ovat] *oikeus* virkistävään *vapaa-*

ajan viettoon, riittävään *eläkkeeseen* ja *oikeus* vaikuttaa päätöksen tekoon valtiollisissa asioissa», korjattuna vaikkapa »— oikeus virkistävään vapaa-ajan viettoon ja riittävään eläkkeeseen *sekä* oikeus vaikuttaa p. t. v. a.», ja: »En tiedä, *tunteeko* hän *häpeää*, *katkeruutta* vai *sääliä* hän itseään», korjattuna esim. »— *tunteeko* hän *häpeää* ja *katkeruutta* vai *sääliä* h. i.»

Pahasti onnahtaa seuraavakin rinnastus: »Monissa valtioissa lehdistön ja vallassa olevan *ryhmän mielipiteet* ja *esittämät asiat* ovat samanlaiset.» Muodolliselta kannalta odottaisi *ryhmän*-genetiivin määrittävän joko vain substantiivia *mielipiteet* tai myös tämän kanssa rinnastettua substantiivia *asiat*, mutta se onkin tarkoitettu toimimaan, paitsi *mielipiteet*-sanan attribuuttina, myös *asiat*-sanaa määrittävän *esittämät*-partisiipin agenttina. Tämä ei ole mahdollista.

Rinnastukseen verrattavissa on *kuin*-rakenne. Lause »*Teollisuuden teknistyminen* on voimakkaampaa ja perusteellisempää kuin *maataloudessa*» ei ole looginen. Verratut sanat pitäisi yhdenmukaistaa: joko »*Teollisuuden* (kuin) *maatalouden*» tai »*Teollisuudessa* (kuin) *maataloudessa*» tai vielä »*Teollisuuden* teknistyminen (kuin) *teknistyminen maataloudessa*». Sama epämuukaisuus on lauseessa »On selvää, että suurten *laitosteotterien puitteet* tehdä teatteria ovat aivan toiset kuin *pieneteattereilla*».

Verraten harvoinhan rinnastetaan täydellisiä päälauseita, tavallisimmin rinnastus ulottuu vain kahteen tai useampaan lauseenjäseneseen, jotka molemmat (kaikki) liittyvät muuhun osaan lausetta. Ajatuksen juohea kulku edellyttää tällöin, että näiden sanaryhmien rajat ovat selvät. Jos rinnasteiset lauseenjäsenet ovat useasanaisia, tämä asettaa tiettyjä vaatimuksia lauserakenteelle. Esim. seuraava lause on täysin selvä: »Psykiatrit pyrkivät poistamaan kilpailijoilta stressitekijät ja luomaan heihin tarpeellista itseluottamusta.» Rinnastus koskee infiniitivirakenteita *poistamaan* — ja *luomaan* —, siis rinnastuskonjunktiota seuraavaa sanajo-

noa ja sitä vastaavaa sanajonoa alumpana virkkeessä, jonoa, joka tässä alkaa III infinitiivin illatiivilla kuten *ja*-sanana jälkeinen jonokin. Muu osa lausetta, siis *Psykiatrit pyrkivät*, on yhteistä. Sen sijaan seuraava virke on epäselvä: »Elintarvikkeiden säilytystä ja säilömistä olisi tarkkailtava ja tutkittava lisäaineiden mahdollisia haittatekijöitä.» Kun lukija on ehtinyt *tutkittava*-sanaan asti, hän ei vielä voi tietää, että sen objekti seuraa vasta myöhemmin, hän olettaa, että *ja* rinnastaa samanmuotoiset sanat *tarkkailtava* ja *tutkittava* ja että alumpana oleva osa virkettä on yhteistä. On kaksikin mahdollisuutta oikaista rakenne. 1) »Olisi tarkkailtava elintarvikkeiden säilytystä ja säilömistä ja tutkittava lisäaineiden m. h.» Tällöin on selvää, että yhteinen osa on *Olisi*, joka edeltää *tutkittava*-sanana vastinsanaa *tarkkailtava*. 2) »Elintarvikkeiden säilytystä ja säilömistä olisi tarkkailtava ja mahdollisia haittatekijöitä tutkittava.» Yhteinen osa *olisi* löytyy nyt edellisessä puoliskossa olevien vastinsanojen välistä. Virke »Tuollaista painetta on yritettävä välttää ja tilalle luotava rohkeutta ja varmuutta» on harmonisempi — rinnasteisia verbejä edeltävät määritteet *Tuollaista painetta* ja *tilalle* pitävät toisiaan tasapainossa — mutta täysin harmoninen olisi virke »Olisi yritettävä välttää tuollaista painetta ja luotava tilalle r. j. v.» tai sitten »Tuollaista painetta olisi yritettävä välttää, ja tilalle olisi luotava r. j. v.» (jolloin lauseilla ei olisi yhteistä osaa).

Sama rinnastuksen selvärajaisuuden vaatimus koskee tietysti vielä ankarampaa sellaista konjunktio-*paria* kuin *joko — tai*. Näidenkin sanojen sijoitus tuottaa joskus vaikeuksia kokelaalle. Esimerkiksi: »Julkinen talous ei yleensä peri tuottamistaan hyödykkeistä käypää hintaa, vaan luovuttaa ne joko ilmaiseksi tai perii vain nimellisen maksun.» Tässä olisi tietysti rinnastettava verbit *luovuttaa* ja *perii*, ja virkkeen lopun tulisi kuulua »— vaan joko luovuttaa ne ilmaiseksi tai perii vain nimellisen maksun».

Matti Sadeniemi